

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/polskie-sily-zbrojne-po/55413,Zaskakujaca-inicjatywa-O-ewakuacji-Armii-Andersa-z-Sowietow-do-Iranu-polemicznie.html>

Żołnierza Armii Polskiej w ZSRS podczas ćwiczeń - 1941 r. Fot. NAC

ARTYKUŁ

Zaskakująca inicjatywa. O ewakuacji Armii Andersa z Sowietów do Iranu polemicznie

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa

Autor: SŁAWOMIR KALBARCZYK 18.03.2022

W historiografii polskiej zakorzenił się pogląd, że ewakuacja wojsk polskich z ZSRS do Iranu w sierpniu 1942 r. była wynikiem porozumienia brytyjsko-sowieckiego zawartego ponad głową rządu polskiego. Rzadko kiedy wspomina

się o militarnym znaczeniu tej inicjatywy.

Porozumienie miało dojść do skutku dlatego, że Churchill chciał mieć polskich żołnierzy w Iranie, by tam bronili złóż ropy naftowej, Stalin zaś chciał się ich pozbyć, bo mogli stanąć na przeszkodzie jego polityce wobec Polski. Czy tak było naprawdę ?

Mit brytyjskiego-sowieckiego porozumienia

Tezę o istnieniu porozumienia Wielkiej Brytanii i Związku Sowieckiego w sprawie wyprowadzenia wojsk polskich z Rosji uzasadnia się twierdząc, że w czasie wizyty ludowego komisarza spraw zagranicznych ZSRS Władysława Mołotowa w Londynie maju i czerwcu 1942 r. brytyjski premier Winston Churchill poprosił sowieckiego dyplomatę o zgodę na ewakuację Armii Andersa do Iranu – i zgodę taką uzyskał. Analiza sowieckiej i brytyjskiej dokumentacji jednoznacznie dowodzi, że fakt taki w ogóle nie miał miejsca. Wynika z niej, że Churchill prosił o ewakuację nie Armii, a jedynie tych Polaków, którzy znajdowali się na terenie Rosji i mogli służyć w wojsku, ale nie zostali zmobilizowani, bo władze sowieckie nie miały dla nich broni. Co ciekawe – nawet na tak ograniczoną prośbę Mołotow nie wyraził zgody. Do żadnego zatem – nawet obejmującego tylko polskich rekrutów w Sowietach – porozumienia nie doszło.

Wizyta Naczelnego Wodza gen. Władysława Sikorskiego w Armii Polskiej w ZSRS. Na pierwszym planie od lewej widoczni: gen. Władysław Sikorski, gen. Władysław Anders. Na drugim planie od prawej widoczni: gen. Michał Tokarzewski-Karaszewicz, ambasador Stanisław Kot - 12

Nie ma żadnych rzeczowych podstaw do snucia spiskowych teorii, w których „perfidny Albion” i stalinowska Rosja wiosną 1942 r. w Londynie zdecydowały o losie wojsk polskich w Rosji z naruszeniem suwerennych praw rządu polskiego.

Pisząc o wspomnianej wyżej prośbie brytyjskiego premiera trzeba mocno podkreślić, że Churchill działał tu nie wbrew interesom rządu polskiego, ale w zgodzie z nimi. Władze brytyjskie bowiem, tak samo jak rząd RP, chciały budować nowe polskie formacje na terenie Iranu z tych Polaków, dla których – wskutek decyzji Stalina z marca 1942 r. ograniczającej liczebność oddziałów polskich do 44 tys. żołnierzy – zabrakło miejsca w szeregach Armii Polskiej w Sowieciech. Jak widać nie ma żadnych rzeczowych podstaw do snucia spiskowych teorii, w których „perfidny Albion” i stalinowska Rosja wiosną 1942 r. w Londynie zdecydowały o losie wojsk polskich w Rosji z naruszeniem suwerennych praw rządu polskiego.

Wizyta Naczelnego Wodza gen. Władysława Sikorskiego w Armii Polskiej w ZSRS - 30 listopada 1941 r. Fot. NAC

Inicjatywa ewakuacji

Wiemy już, że ani Wielka Brytania ani Związek Sowiecki nie były inicjatorami wyprowadzenia wojsk polskich z Rosji. Gdzie zatem narodził się pomysł ich ewakuacji?

Inicjatorem wyprowadzenia Armii Polskiej w ZSRS do Iranu był jej dowódca – gen. Władysław Anders. Jego motywacja była złożona. Po wspomnianej, marcowej decyzji Stalina ograniczającej liczebność armii stracił on wiarę w powstanie w ZSRS wielkiej armii polskiej (pierwotnie miała ona liczyć 100 tys. żołnierzy), a ponadto chciał przenieść wojsko polskie z Rosji do Iranu, bo spodziewał się tam potężnego uderzenia niemieckiego w kierunku Indii i południowo-wschodniej Azji. Chociaż Naczelnny Wódz, gen. Władysław Sikorski, odrzucił te plany, Anders się tym nie zraził i na początku czerwca 1942 r z propozycją ewakuacji zwrócił się bezpośrednio do Stalina, zaznaczając, że sprawę tę można i należy załatwić na miejscu – bez angażowania polskiego rządu. Liczył przy tym na natychmiastową decyzję, tymczasem minął cały czerwiec, a Stalin milczał. Zareagował dopiero 30 czerwca, proponując Churchillowi przekazanie Wielkiej Brytanii armii polskiej w Rosji.

Żołnierza Armii Polskiej w ZSRS podczas ćwiczeń - 1941 r. Fot.

Powodem, dla którego Stalin złożył taką ofertę, były ciężkie straty, jakie wojska brytyjskie poniosły w trakcie ówczesnych walk na froncie egipskim. Istotnie, ostatniego dnia czerwca 1942 r. sytuacja Brytyjczyków stała się nie do pozazdroszczenia: po przegranej bitwie pod Mersa Matruh zostali oni zmuszeni do cofnięcia się na ostatnią rubież obronną przed Kanałem Sueskim – El Alamein. W rezultacie cały teren Bliskiego Wschodu został zagrożony, tym bardziej, że niemal jednocześnie Niemcy ruszyli z północy, prąc w kierunku Kaukazu.

Ewakuacja staje się faktem

Inicjatorem wyprowadzenia Armii Polskiej w ZSRS do Iranu był jej dowódca – gen. Władysław Anders. (...) Chociaż Naczelnny Wódz, gen. Władysław Sikorski, odrzucił te plany, Anders się tym nie zraził i na początku czerwca 1942 r. z propozycją ewakuacji zwrócił się bezpośrednio do Stalina.

Brytyjczycy byli propozycją Stalina zaskoczeni. Nie podjęli jednak żadnej decyzji, uznając, że o sowieckiej inicjatywie należy powiadomić rząd polski, który z nieznanym im względów pozostawał na marginesie całej sprawy. Oczywiście dla polskiego gabinetu propozycja Stalina była także zaskoczeniem – jeszcze większym i niewątpliwie nie miłym. Rząd Sikorskiego stał bowiem na stanowisku, że wojska polskie powinny bezwzględnie pozostać w Rosji. W zaistniałej sytuacji uznano jednak, że na sowiecką inicjatywę należy się zgodzić. Inicjator wyprowadzenia wojsk polskich z Rosji, gen. Anders, został powiadomiony o zgodzie władz sowieckich na przeniesienie jego armii na teren Iranu jako ostatni – 7 lipca 1942 r. Dowiedział się przy tym, że Stalin podziela jego pogląd na zagrożenie Środkowego Wschodu przez Niemców.

Jak z powyższego wynika, przyczyny ewakuacji wojsk polskich z Rosji w 1942 r. miały wyłącznie charakter militarny. W źródłach z epoki brak politycznej motywacji tego wydarzenia. Motywacja tego typu to zjawisko późniejsze, oderwane od realiów historycznych lata 1942 r.

Gen. Władysław Anders dokonuje inspekcji oddziałów Armii Polskiej w ZSRS Fot. NAC

COFNIJ SIĘ